

BEKSTVO

Jednoga dana
Dići ću se sa pisaceg stola
I počecu da se udaljavam od reči,

IGRAJ!

Zaigraj, dušo!
Otvori vrata biblioteke i zaigraj
Medu tolikim muškarcima veoma mudrim

Oni su tvoji najbolji prijatelji.
I svi ti govore sada da zaigrajš,
Zato što sam ti možeb.

DVAPUT

Sve stvari gledam
Dvaput,
Jednom da bih bio veselo,

Drveće ima smeh
U lišću
I veliku suzu
U korenju.

Mlado sunce je
Na vrhu zraka,
A sunčevi zraci
Ubodeni u noć.

Svet se zatvara savršeno
U dva omotača
Gde sam nagomilao
Sve one stvari
Koje sam voleo
Dvaput.

MARIN SORESKU

BRDO U SVETLOSTI

SKOLIKA

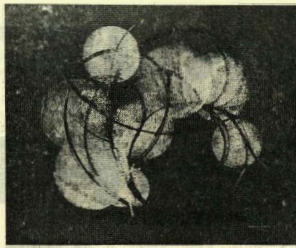
Sakrio sam se u jednu školjku,
na dnu mora,
Ali zaboravih u koju.

Ponekad zamislim
Da me je progutala neka ajkula
I tražim je svuda
Da joj pomognem
Da me cetog proguta.

Dno mora me privlači i plaši
Milionima školjki
Blizakinja.

Dobri ljudi, ja sam u jednoj od njih
Ali ne znam u kojoj.

Koliko puta sam išao pravo ka nekoj
Govoreći „Ova sam ja“,
A kad bih je otvorio
Bila bi
Prazna.

Preveo sa
rumunskog
ADAM
PUSLOJIĆ

TOČAK

Ja živim u jednom točku.
Vidim to po drveću.
Uvek kad gledam kroz prozor
Ugledam ga,

I po pticama
Koje lete
S krilom na jugu
I s krilom na severu.

I po suncu
Koje mi se rade
Danus u oku levom,
Sutra u oku desnom.

I vo sebi
Koji jednom jesam,
Koji odjednom nisam.

PUT

Zamisljen i sa rukama na leđima
Idem po pruži,
Putu pravom
Koliko je najviše moguće.

Iza mene, veoma brzo,
Dolazi jedan voz
Koji ništa nije o meni čuo.

Ovaj voz — svedok mi je Zenon starac —
Neće me stići nikada,
Zato što ću ja imati uvek izvesnu prednost
Pred stvarima koje ne misle.

Ili baš ako surovo bude
Preko mene prešao,
Uvek će se naći jedan čovek
Koji će mu počti ususret
Pun misli

I sa rukama na leđima.

Kao ja sada.
Ususret crnom čudovištu
Koje se približava zastrašujućom brzinom
I koje me neće sustići
Nikada.

(NASTAVAK SA 3. STRANE)

što Aksel, glavni junak istoimenog dela
Villiersa de l'Isle Adama, odbacuje prakti-
kisti sreću u ljubavi sa ženom koju voli
u korist jedne iluzorne, fiktivne sreće i
beskrajnog duhovnog zanosa. Oni se svoje
i odlučili su da izvrše samoubistvo. Nje-
gova ljubavnica Sara ima samo jedan
uslov: hтела bi, pre nego što umre, da
doživi sreću jedne ljubavne noći. Ali se
Aksel opire, bojeći se da posle toga ljub-
navnog pjanstva neće imati hrabrosti da
umre i da njihova ljubav na taj način
neće posvedočiti depjasiranost stvarnosti.

U tim umetničkim i estetičarijnim
arabeskama čak i odnos prema prostitu-
tki, kako primjećuje Hauzer, diže se na
rang jednog uzvišenog kulta: „Prostitutka
je osudenik i izvanik, buntovnik koji se
buni ne samo protiv ustanovljenog gra-
danskog oblika ljubavi već i protiv nje-
govog „prirodnog“ duhovnog oblika. Ona
ne razara samo moralni i društveni or-
ganizaciju osećanja, već razara i osnove
samog osećanja. Ona je hladna usred
brve strasti, ona jeste i ostaje nadmoćni
posmatrač strasti koji buđi, ona se oseća
usamljenom i ravnodušnom kad su drugi
ushićeni i opijeni — ona je ukratko,
umetnikov ženski dvojniki.“ (Hauzer A.,
Socijalna istorija umetnosti i književnosti,
tom II. Kultura, Beograd, 1962, str.
390.) Taj izraz „umetnikov ženski dvojni-
ki“ treba razumeti tako da umetnici u
takvom društvu osećaju kako se i sami
prostituišu, kako svojino prodaju svoje
tajne i kako ih razdire neslavna sudbina
da otpočnu život iz koga su i sami isk-
ljućeni.

Zivotne istorije impresionističkih boe-
ma pre spadaju u teške socijalne i umet-
ničke tragedije nego u lakko i privlačno
obolene boemske devijacije. Evo, na pri-
mer, kako je opisao sinopsis Rembovog
života: neurasteničan, nikadoviti, besposli-
čar, skoro pakostan i opasan čovek koji
luta od zemlje do zemlje, uspeva da ži-
votari i kao učitelj jezika, torbar, cirkuski
nemaštenik, lučki radnik, poljopriv-
redni nadničar, mornar, dobrovoljac ho-
landske vojske, mehaničar, istraživač, ko-
lonijalni trgovac i boemna šta sve još,
negde u Africi navlači zaraznu bolest tako
da moraju da mu odseku nogu u jednoj
bolnici u Marselju, i najzad, u trideset-
sedmoj godini, postepeno umire u naj-
strašnijim mukama; genije koji piše bes-
mrtne pesme u sedamnaestoj godini, pot-
puno napušta poeziju u devetnaestoj go-
dini. (Ibid., str. 395.)

I ja bih rekao, bez težnje ka drama-
tizaciji, da svirepost ove sudbine ne leži
toliko u nenoj individualnoj proživljeni-
sti, koliko u tome šta je ona kao takva
podeljena sa sapatništvoim mnogobrojnih
druzih umetnika-boema ovog tipa. Zar
bi onda, u tom svetlu, izgledale čudne
razlike između prethodnih i ovog tipa
boemstva i na estetskom planu u užem
smislu reči. Ako je revolt boema roman-
tičara dobio formu blagog humora i is-
mevanja tradicionalističkih i konvencio-
nalnih vrednosti, ovaj je morao da se
izdvaja po stepenu gradacije i da pre-
rasta u mešavinu crnog humora, straha
i razočaranja i ta je stvar jasno vidljiva
u umetničkom stvaralaštvu impresionista
boema. Samo za površne posmatrače je
slikarstvo Tuiz-Lotreka pod nazivom
franc-kankana; u njegovoj pozadini leži
krak.

Ukratko: impresionistički svoj boemstva
neodoljivo narasta u najgrevsniji vid re-
volta, u tim uslovima moguć, protiv ma-
logradanskog sistema i taktike „moderato“.
U tome se nastojanja impresionističkih
boema potpuno slažu sa onom Mankso-
vom: „Samo lopov je aktoran“, jer on
krade ono što može i što mu padne pod
ruku, a boemi izrasli na ovom krilu, ne
zadovoljavaju se bilo čime. Oni hoće
kradu od života i to drsku, prometelsku
kradu.

DRUGI UGOJ:
NALIČJE BOEMSTVA

Ako se sada promeni projekcija, postaje
vidljiva i druga strana boemstva. Ona
spoljšnja: ona pozerska i ospenjivačka
u sustini. Iako češće praćena simpatijom
nego trezvenom kritičkom ocenom. Tom
svojom stranom boemstvo počinje poste-
veno da detemeriše, gubeći svoj prvobitni,
revolucionarni smisao neizniranja kon-
formnog i konvencionalnog. Za razliku od
svoje prvobitne istorijske progresivnosti,
kako na onštredštenom planu tako i
na planu umetnosti, boemstvo kasnije,
negde više negde manje, prelazi u prazan
i namešten stav. Tu nije reč toliko o
onim umetnicima koji su dokazali svoje
stvaralačke sposobnosti, ali su bili pomalo
nehajni i ravnodušni za sve ostale ob-
lasti života. Na primer: jedan Brendan
Bijen, afirmisani dramski umetnik, bio je
notorni alkoholičar koga je teže bilo pro-
naći u trezvenom nego u pijanom stanju,
jer su ovi prvi trenutci bili zaista retki.
Ali njegov talent nije doveden u pitanje.
Nije doveden u pitanje ni talent našeg
Matoša, Domanovića, Đure Jakšića,
Čika Ilije Stanojevića i drugih iz plejade
zaslužnih književnika, slumaca i umetni-
ka za našu jugoslovensku kulturu. Ako
je njihov život bio vezan za takve kafa-
ne kao što su bile „Tri šešira“, „Kod
znaka pitanja“ i druge, onda za sve one
šale i kalambure treba tražiti razloge
pored društvenih uslova još i u njihovim
psihičkim sklonostima i predispozicijama.

Pogotovu što oni nisu bili tačvi samo
onda dok se nisu potvrdili, nego dobrim
delom, pa čak i više, kasnije kada su
postali zaista kulturne veličine nacional-
nih srazmera. Njihovo postojanje nas
upozarava na činjenicu da u pogledu
ovakvih manifestacija boemstva postoje
beskrajne razlike, čitav jedan spektar
stvarnih ili prividnih vrednosti ličnosti
koje su se omeđivale za umetnost. Jer,
ako boemstvo nije izraz totalne apatije,
ono ne mora biti ni znak odnosno na-
govestaj stvaralačkih sposobnosti. Medu-
tim, neubičajenost boemskih postupaka
treba da privuče pažnju na njegove postoje-
će. U tom smislu boemski oblik ponaša-
nja je šifra iza koje se krije jedna am-
bicija: stvarna ili ne. Boemi svojim po-
našanjem traže propusnicu za literarnu
odnosno umetničku scenu. Ako za to
imaju stvarnih sposobnosti i talenta obič-
no se ubrzo pokaže da je boemstvo bilo
samo šip na koji se oslanjalo da se
lakše i brže pokvari umetnički potencijal.
Ako nije bilo tako, stvar gotovo komič-
no i smešno propada. Oprilike u stilu
one poznate Eliotove sentence „Usne pe-
vaču samo kad ne mogu da ljube“. U
toj sentenci je uočljiv prizvuk kojim je
Eliot aludirao na različite nivoe funkcio-
nalnosti kod pesnika. Ako su usne spo-
sobne da ljube, a to je njihova primarna
funkcija, onda sve drugo što one rađe,
jeste samo naknada za ono što treba da
rađe a ne rađe. Stoga se ne retko do-
gađa da kreativno nemoćne, ambiciozne
a umetnički malokrvne osobe, uzimaju
različite boemske ispađe kao paravan.
Za njihovo objašnjenje psihanaliza i
njena teorija o takozvanim „odbrambeni-
nim mehanizmima“ postaje vodeći me-
tod. Tada grehovi i indiskrecije uzimaju
na sebe plašt i ulogu ostvarenja. Ali ako
nekad i uspevaju da pobude duhovnu ra-
dodnost sredine, ovi grehovi i indiskre-
cije nikad ne mogu da sjajno izvrše svoju
surogatsku funkciju. Naročito ne među
ljudima od umisa, sa pravim i ne govani-
nim merilima za istinsku kulturu. Nesre-
ća je, međutim, u tome što se poluobra-
zovane i polurazvijene sredine lako lepe
za takve trikove. A sam način blefiranja
zavisí od raznih činilaca: počev od umet-
ničke grane na koju se orijentuje boem
do filma, odšeg društvenog ambijenta.
Dobro je poznato da slikar boem može da
obuče bilo kakvo odelo, da od pet-šest
raznih kravata napravi jednu sašavnu
debelim kapom, da može da raspara
pete na novim cipelama da bi „odglu-
mio“ nehai, ali da to isto ne može da
učini koncertni muzičar boem, kome više
pristaju drugi rekviziti: leptir-mašna,
frak i bela maramica.

A što se same sredine tiče one može
ići od ubogih kafanica u kojima se služi
čorbast pasulj i možda, škembici u saf-
tu, preko varijeta, sve do prividno otme-
nijih i namiranih sredina u kojim ovela
specijalna varijanta boemstva: dandizam.
Čini mi se da je Hauzer izvrsno uočio

takvu klimu u Engleskoj i uporedio je
sa onim što joj odgovara u francuskom
boemstvu: „... U Engleskoj dendi do-
nekle zauzima mesto boema, baš kao što
je u Francuskoj već bio njegov pamak.
On je buržoaski intelektualac podignu u
sopstvene lidase u višu, dok je boem
umetnik koji je oao na nivoo proletarijata.
Utačana otmienost i nastranost dendija
vrši istu funkciju kao i zapuštenost i
raspurnost boema. Oni odelovljuju isti
protest protiv ustajalnog i trivijalnog
buržoaskog života, s tom razlikom što se
Englezi lakše mire sa sunokretom u ru-
pici od revera nego sa otkopčanim oko-
vratnikom“ dalje. „Za Bodlera dendi je
živa otruha protiv demokrate na
putu standardizacije. On u sebi sjeđinju-
je sve džentlmenške vrline koje su još
i danas moguće; on je dorastao svakoj
situaciji i nikad ga ništa ne zapropas-
ćuje; on nikad nije prost i uvek uspeva
da sačuva hladan stoički smeh. Dendi-
zam je poslednje otkrovenje heroizma u
doba dekadencije, zalazak sunca, posled-
nji blistav zrak ljudske gordosti. Otmienost
u odevanju, prošnjienost u ohođenju i
mentalna strošost samo su znaci spoljne
discipline koju pripadnici ovog višeg reda
sebi nameću u današnjem banalnom sve-
tu; ono što je u stvari važno jeste umet-
našnja nadmoćnost i nezavisnost, prakti-
čno bescilnost i nezainteresovanost za ži-
vot i delanje“ (Ibid., str. 404-405.)

Završni pogled na ovu skicu o boem-
stvu verovatno može samo da potvrdi tezu
o tome da boemstvo nije samo gubitak
osećanja za društvenu odgovornost nego
i nekovo pojačavanje kod umetnika koji
nisu bili spremni da prihvate konformi-
zam po svakom cenu. Iako se često, i to
ne bez ikakvih razloga, naziva „patolo-
skim normalnoš“, uzimajući izraz nor-
malno u smislu osrednjosti i prosečnosti.
Nalazeći se pred problemima za koje se
traži rešenje, boemi su često zametali
avantardističku kavu sa ustajalim i ba-
jatim estetskim klišejima. Jedan od njih
je to vrlo lepo izrazio rečima: „Više volim
kad nađem na napisu „zabranjen
ulaz!“ nego na opomenu „nera izlaz!“ I,
ako se studijozno prati geneza boemstva,
ova odlika ne može ostati nezapašena.
Što je ovaj pokret na kraju zabasao u
nepoznate terene, i dezorijentisan, zavri-
šio suprotno svojoj sudbinskoj opredelje-
nosti u jednostranom estizmu (na pri-
mer, sa impresionističkom kritikom, čiji
je jedan od glavnih principa prema Ana-
tolu Fransu, da ispriča „aventure duše u
dodiru sa umetničkim rešek-delom“, u
pomoćnim ili, češće antipodnim izazovi-
ma, u spektakularnim duelima na planu
bizarnih ponašanja, to je valjda istorijs-
ka sudbina svakog prostog revolta. A
takav je, uvereni smo, svaki omi revolt
koji u svom rušilačkom zanosu zapostavi
ciljeve konstrukcije. Čiljeve, koji, istina,
nisu jedini ali su prvorazredni.

MILIOŠ ILIĆ